AK

AAH

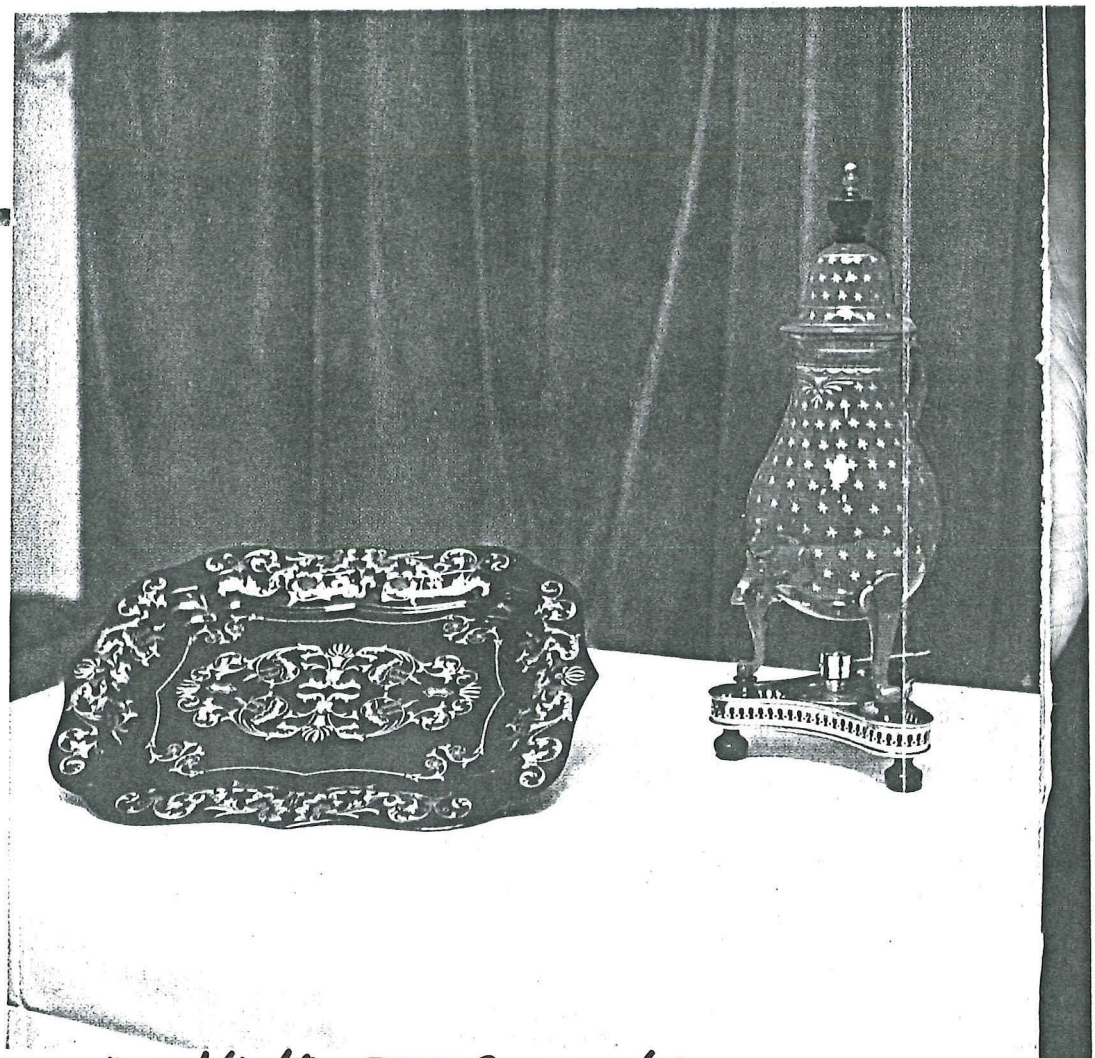

Op de zolder van Nederlands laatste verlakker

"De V.W." XVI 6 Dec '69

dikbuikige JUWELEN

In de Oude Ebbingestraat in Groningen woont hij, die waarschijnlijk de laatste verlakker is in Nederland: Jan Wybe Reyenga. 'Als er tenminste niemand komt opdagen, die er niet tegen opziet om een opleiding van minstens drie jaar te volgen', zegt hij en hij maakt een berustend gebaar: dat wondertje zal wel niet gebeuren, wil hij ermee zeggen.
En dat is op zijn zachtst uitgedrukt heel erg jammer, want als Jan Wybe Reyenga het penseel in de kast legt, zullen er in ons land geen juwelen van fraai beschilderde dikbuikige kraantjes-koffiepotten meer gemaakt worden. Nou ja, misschien wel in de fabriek, maar die mag je natuurlijk niet meetellen.

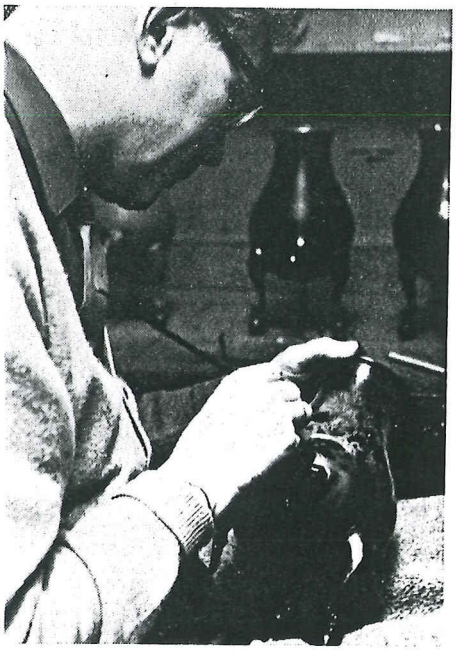

)e laatste "verlakker"! Met vaste hand en een eer dun penseel brengt Jan Wybe Reyenga bloem-notieven, arabesken en zelfs voorstellingen aan b een nog maar net afgekoelde kraantjeskan.

)hannes Ruben, de tingieter die al veertien ar met de heer Reyenga samenwerkt, bezig met et opsolderen van een handvat aan een zojuist egoten en gepolijste Groninger kraantjeskan.

Als je de fraai ingerichte winkel, waar de charmante, uit Maastricht stammende echtgenote van Jan Wybe Reyenga de scepter zwaait (les extrêmes se touchent, n'est-ce pas!) bent gepasseerd, mag je klimmen naar de zolder, waar de wonderen van decoratiekunst worden gewrocht. Daar zit ook de tingieter, Johannes Geert Ruben, sinds veertien jaren de rechterhand van Jan Wybe Reyenga. Want het is nu eenmaal zo: verlakken is een kunst, maar om te kunnen verlakken moet je een vakkundig gegoten pot hebben. En die maakt Johannes Ruben. Uit blokken tin, die ze van overal vandaan laten komen: uit China, of uit Nigeria of van Banka of van Billiton . . .

Het geheim

"Het geheim is natuurlijk de legéring", zegt Johannes, ijverig manipulerend met vormen en een pannetje met vloeibaar tin, dat op het (aard)gas heet staat te worden. Hij wil wel even demonstreren en in een mum van tijd giet hij een barok krulpootje, een pagode-achtige deksel en een maagdenburger halve bol, die de onderkant van de kraantjespotbuik moet worden.
"Dat gieten is het ruwe werk", legt hij uit en hij leert me dat de afwerking, het polijsten, het schuren, het lassen een zo hoge mate van precisie eisen, dat de geringste afwijking reeds voldoende is om het werkstuk zonder pardon weer in de smeltpan te gooien.

Arabesken

Glanzend gepolijste kraantjespot. Kant en klaar. Voornaam, bijna statig van vormgeving. Jan Wybe Reyenga, de directe nazaat van Tjerk, die in 1830 aan de Oude Ebbingestraat met het verlakken een begin maakte, gaat aan het werk. De pot wordt eerst zwart gelakt. Of warmrood. En daarna . . . ja, dan begint het pas, het werk, waarnaar ik ademloos heb gekeken.
Jan Wybe Reyenga schildert met een zeer dun penseel en een onvoorstelbaar vaste hand, arabesken, bloemen, bladeren, riet, stengels . . . In glanzende lak.
"Een bijzondere lak", wijst hij, "want kijk, nu gaat het bladgoud er op".
Flinterdunne blaadjes puur goud worden op de pot geblazen en plakken vast. Hij borstelt voorzichtig met een hazestaartje en zie: de arabesken, bloemen, bladeren, riet . . . het staat glanzend op de dikke buik van de kraantjespot. "Oeroude motieven", vertelt hij. "Waarschijnlijk zijn ze van huis uit niet Nederlands. Ik denk, dat deze verlakkunst uit China of Japan tot ons is gekomen. Delfzijl was in vroeger tijden immers al een haven van jewelste!"
Er gebeurt nog veel meer met penseel en verf. Met brons. Met groen en wit, met rood . . . De gelakte pot wordt gemoffeld in de oven.
Schoonheden zijn het, stuk voor stuk. Handwerk vanaf de hitte, die het tin doet smelten tot aan de hitte, die de gedecoreerde pot maakt tot waarvoor hij bestemd is: tot het zetten van koffie.
Jan Wybe Reyenga levert niet aan winkels. "Alleen aan particulieren", vertelt hij. "Het zou trouwens niet eens mogelijk zijn om aan de handel te leveren".
Dat er particulieren genoeg zijn, die er wat voor over hebben om een kraantjespot van Jan Wybe Reyenga te bezitten blijkt wel uit het feit, dat de levertijd op minstens een half jaar geschat moet worden.
"Ik geloof", zegt hij peinzend, "dat zo'n echte, met de hand beschilderde kraantjespot iets van romantiek terugbrengt in een tijd, waarin de romantiek ver te zoeken is. Men is het oude handwerk weer gaan ontdekken".

Om te gebruiken

En zijn vrouw voegt er praktisch aan toe, dat de kraantjespotten van haar man inderdaad geschikt zijn om ècht te gebruiken. "Je kunt er een overheerlijk kopje koffie in brouwen", zegt ze, "maar dan moet je je wel aan enkele regels houden. Eerst de nieuwe pot met kokend water vullen, koud laten worden en dan weggooien. Vervolgens éénmaal koffie zetten. U kunt ook oude koffie daarvoor gebruiken. Laat die koffie een paar uur op het spirituslampje trekken en gooi dit brouwsel ook door de gootsteen. Nu pas kunt u in de 'ingewijde' pot koffie zetten. Doe een hoeveelheid fijn gemalen koffie in de kan; naar eigen verkiezing veel als u van een sterk, en minder koffie, als u slapper gewend bent te drinken.
Het oude gebruik wil, dat het deksel van de pot tevens als maatje voor de koffie dient. U giet nu kokend water op de koffie en laat die dan ongeveer twintig minuten trekken op het spiritusvlammetje, dat tegen de pot mag raken. Daarna draait u de vlam laag en u schenkt de koffie een paar maal op. Dat wil zeggen: u tapt uit het kraantje een kopje koffie en giet dat weer boven in de pot. Het dik dat nu nog uit de pot komt zakt, en na een minuut of vijf kunt u een goed kop koffie schenken. Als er nog koffiedik aanwezig is, betekent dit dat de spiritusvlam te hoog is. Een snufje zout aan de gemalen koffie toevoegen accentueert het verrukkelijke aroma".
En onder zo'n kopje voortreffelijke koffie vertelt Jan Wybe Reyenga, dat hij ook oude potten restaureert. "Vaak krijg ik potten, die mijn vader, mijn grootvader of overgrootvader nog heeft gemaakt. Dat zie ik aan 't stempel binnenin de pot".